

Kritisch reflexief gesprek verbetert kwaliteit pedagogisch handelen

Op twee locaties van het Auris College Utrecht (inmiddels Kentalis College) is onderzoek gedaan naar de relatie tussen communicatieve competenties van VSO-leerlingen en de pedagogische sensitiviteit van hun mentor (RAAK PRO-project, zie kader). Hiervoor is een professionaliseringstraject ontwikkeld waarvan intervisiebijeenkomsten onderdeel waren. In de intervisie werd het kritisch reflexief gesprek gebruikt, een dialoogvorm waarbij geen advies wordt gegeven, maar de deelnemers op zoek gaan naar welke opvattingen je pedagogisch handelen sturen.

Als leerkracht kom je in de klas iedere dag in talrijke situaties terecht waarin je een besluit moet nemen. Soms moet je direct ingrijpen, een andere keer heb je meer tijd om een afweging te maken tussen onder andere het belang van de leerling, de groep, het onderwijsprogramma en je eigen perspectief. Lastig, leert de praktijk en daarom is het belangrijk om regelmatig

te reflecteren op je eigen handelen. Kritisch reflexieve gesprekken helpen daarbij. Het is een vorm waarbij je geen tips en adviezen aangereikt krijgt, maar een manier waarin gezocht wordt naar jouw specifieke opvattingen en waarden, waarom je de dingen doet zoals je doet.

Persoonlijke drijfveren

“De opvattingen of waarden die je hebt komen tot uitdrukking in je pedagogisch handelen maar vaak zijn ze impliciet, je bent je er niet van bewust. Vooral niet als je heel snel moet handelen en nauwelijks tijd hebt om na te denken”, stelt Helma de Keijzer, docent en onderzoeker bij Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg (OSO) en mede-bedenker van de kritisch reflexieve dialoog. “In het onderwijs zijn we niet zo gewend om over deze pedagogische opvattingen in gesprek te gaan. Leerkrachten die advies willen hoe om te gaan met situaties die ze lastig vinden, vragen vaak concrete adviezen. Met snelle oplossingen ben je echter op lange termijn vaak niet geholpen. Ik ben ervan overtuigd dat je een betere aansluiting bij leerlingen krijgt wanneer je zoekt naar je persoonlijke drijfveren en dan kijkt wat je hieraan kunt veranderen of welk pedagogisch handelen daarbij past. Je kunt dan namelijk authentiek blijven en dat moet je zijn wanneer je een goede relatie met je leerlingen wilt opbouwen.”

Loslaten

De visie van De Keijzer op hoe je het pedagogisch handelen kunt versterken wordt onderschreven door Rebekka Everts en Kees Dikker van het Kentalis College in Utrecht. Beiden zijn getraind als gespreksleider in de kritisch reflexieve dialoog. Everts, die werkzaam is op de locatie Slotlaan, heeft ongeveer vijf bijeenkomsten van anderhalf uur per jaar. “We kiezen dan een casus of thema

Stappen voor het voeren van een kritisch reflexief gesprek

Stap 1: kiezen van een thema (10 minuten)

Iedere deelnemer brengt een vraag of casus in. Vervolgens wordt samen besloten met welk thema de groep verder gaat.

Stap 2: Verkennen van elkaars opvattingen (15 minuten)

Iedere deelnemer geeft antwoord op de vraag: Hoe zou ik (pedagogisch) handelen in deze situatie en wat zijn daarin mijn beweegredenen?

Stap 3: In gesprek over elkaars opvattingen (30 minuten)

De deelnemers gaan daarna in gesprek over de opvattingen, standpunten en ideeën, een mogelijke aanpak, de mogelijke dilemma's, knelpunten, de uitkomst etc. Zij doen dit door vijf keer dezelfde vraag te stellen beginnende bij wat, waarom, waartoe en hoe.

Stap 4: Terug naar het thema (20 minuten)

Wat heb ik ontdekt na het gesprek over elkaars opvattingen? Wat is de betekenis van de ontdekking ten aanzien van mijn opvatting? Wat betekent dat voor mijn pedagogisch handelen?

Stap 5: Reflectie op de kritisch reflexieve dialoog (10 minuten)

Deelnemers gaan met elkaar in gesprek over de kritisch reflexieve dialoog als hulpmiddel bij het verkennen, verdiepen en onderzoeken van de eigen en elkaars onderliggende opvattingen van het pedagogisch handelen.

Drie leerkrachten voeren een kritisch reflexief gesprek. 'Still' uit een video op www.leraar24.nl, geplaatst met toestemming van Leraar24.

uit en gaan hierover in gesprek. De methodiek dwingt je om niet gelijk naar oplossingen te zoeken. Dat is best lastig in het begin. Wij zijn kritisch en respectvol naar elkaar en realiseren ons dat niemand de waarheid in pacht heeft.”
 Woorden als veiligheid en niet oordelen komen regelmatig terug in de uitleg van Everts. Ook Dikker noemt ze en heeft vergelijkbare ervaringen op de locatie Boadreef waar hij werkt. “Het thema controle en loslaten komt nogal eens terug in de gesprekken die wij hebben. Waarom? Nogal wat leerkrachten zijn bang voor loslaten. Door je te realiseren wat loslaten voor je betekent en wat je daarvan verwacht, verandert je handelen in de klas, je maakt dan bewuster keuzes. Na de reflexieve gesprekken wilden docenten bij ons onderzoeken of leerlingen meer met elkaar communiceren als je ze meer loslaat.”

De diepte in

Beide docenten passen de methodiek vrij strikt toe. “De methode biedt veiligheid en dat is belangrijk”, zegt Dikker. “Het voorkomt afdwalen en dwingt je de diepte in te gaan”, vult Everts aan. De Keijzer benadrukt dat de methodiek geen doel op zich is. “Het is een stuk gereedschap om je professioneel handelen te verbeteren en dat laatste is heel belangrijk.”

PETER VAN VEEN

Meer informatie over RAAK PRO en het kritisch reflexief gesprek

Binnen het RAAK PRO-project lopen de twee onderzoekslijnen ‘Pedagogische sensitiviteit’ en ‘Morele leerprocessen binnen samenwerkend leren’. Onderdeel hiervan is de vraag: Op welke wijze stimuleert het voeren van kritisch reflexieve gesprekken het moreel leren door leraren? Meer informatie over het RAAK PRO project staat op de website www.pedagogische-professional.nl. Hierop is ook een artikel te vinden van Roos van Vulpen en Linda Keuvelaar-van den Berg met de titel *Communicatief competent door pedagogische sensitiviteit*. Hierin doen ze verslag van een onderzoek naar de relatie tussen communicatieve competenties van leerlingen in het VSO en de pedagogische sensitiviteit van hun mentor. De vraag die ze met dit onderzoek wilden beantwoorden, was: ‘Hoe kan samenwerkend leren door leraren bijdragen aan de ontwikkeling van hun pedagogische sensitiviteit, met als doel het versterken van de communicatieve redzaamheid van hun leerlingen?’ Het onderzoek is uitgevoerd op twee locaties van het Auris College (inmiddels Kentalis College) te Utrecht. Het artikel eindigt met aanbevelingen voor leraren en andere professionals werkzaam in het cluster 2 onderwijs. Meer informatie over het kritisch reflexief gesprek is te zien in een filmpje op www.leraar24.nl/kritisch-reflexief-gesprek. Over de achtergronden hiervan en de concrete stappen is meer te vinden in het artikel: Keijzer, H. de & Rooijen, R. van (2015). *Een kritisch reflexief gesprek tussen leraren over hun pedagogische opvattingen*. Op de site www.pedagogischeprofessional.nl.